

EVA
MENASSE

DUNKEL-
BLUM

LEYKAM
international

EVA MENASSE
DUNKELBLUM

roman

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNIKA
Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA
Andy Jelčić

LEKTURA I KOREKTURA
Neli Mindoljević

© 2022 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

© of the translation: S. Fischer Foundation
by order of TRADUKI.

Naslov originala: „Dunkelblum“ by Eva Menasse. © 2021, Verlag
Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Cologne/Germany

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva
kulture i medija Republike Hrvatske.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

Austrijski kulturni forum Zagreb - Nagrada Albert Goldstein 2022.

austrijski kulturni forum^{zag}

ISBN 978-953-340-149-2

CIP zapis dostupan je u računalnome katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001146439.

EVA MENASSE
DUNKELBLUM

roman

Preveo s njemačkoga
Andy Jelčić

LEYKAM international

Laszlu

I.

*Austrijanci su narod
koji nepokolebljivo
gleda u prošlost.*

IZREKA

1.

U Dunkelblumu zidovi imaju uši, cvjetovi u vrtovima oči, okreću glavice amo-tamo da im ništa ne promakne, a trava tankim izdancima bilježi svaki korak. Ljudi uvijek imaju neki *osjećaj*. Zavjese u mjestu pokreću se, šire se i skupljaju, kao da ih njiše dah bez kojega nema života. Svaki put kad Bog odozgo zaviri u te kuće onako kao da nemaju krova, kad pogleda u lutkine kuće svoje makete gradića što ga je izgradio zajedno s vragom kao opomenu svima, tada gotovo u svakoj kući vidi neke koji stoje na prozorima iza zavjesa i vire van. Ponekad, pa i često, na prozorima u istoj kući stoji njih dvoje, pa čak i troje, u različitim prostorijama i skriveni jedno od drugoga. Čovjek bi Bogu poželio da može zaviriti samo u kuće, ali ne i u duše.

U Dunkelblumu domaći znaju sve jedni o drugima, a nekoliko sitnica koje ne znaju, koje ne mogu izmisliti, ali ih ni jednostavno ispustiti, one nisu nevažne, nego igraju najveću ulogu: ono što nije svima poznato, vlada poput prokletstva. Oni drugi, pridošlice i priženjeni, ne znaju mnogo. Znaju da je dvorac izgorio, da grofovi potomci sad žive u različitim, vrlo udaljenim zemljama, ali se obično vraćaju na svadbe i krštenja, kada se organiziraju velike proslave za cijelo selo. Djeca iz seoskih vrtova donose cvijeće i pletu vijence, starice izvlače stogodišnje nošnje i svi stanu duž Herrengasse i mašu. Uz najzlobniji smiješak, strane mladenke utvrđuju da se ovdje, unatoč davnomu republikanskom preuzimanju vlasti, čovjek

još uvijek može pouzdati u podanike, barem pokoji put u dugim razdobljima.

No grofove već odavno ne pokapaju ovdje. Grobnicu se može obići, ali se više ne koristi. Doduše, grofove se dvadeset godina nakon rata uopće primamilo natrag u Dunkelblum tek ukazivanjem na to da im obiteljska grobnica nije dobro zatvorena. Neposredno nakon rata pak – nepoznato je tko točno – zapanjujućom ih se diplomatskom vještinom držalo podalje: vijesti o stanju opožarene ruševine bile su posve pretjerane. Nažalost srušiti, sve srušiti, glasilo je potreseno izvješće izneseno u suzama, a grofica u izgnanstvu vjerovala je svojim nekadašnjim upraviteljima, zakupnicima, tajnicama i sobaricama ili tko je već iza svega stajao ili prenosio dalje što je znao iz naklapanja ili je pak bio prisiljen reći. Možda je grofica htjela u to vjerovati. Bila je prelijena ili odveć uplašena da se ide uvjeriti vlastitim očima, a imala je premalo sredstava da naruči stručnu procjenu stanja. I tako je dvorac srušen, a golema površina najboljega građevnog zemljišta oslobodila se, na prije nedostižnomu, središnjem položaju. Netko mora da je u ono doba od toga imao koristi, jer netko se okoristi uvijek. Otada je središte Dunkelbluma podijeljeno građevinski i po ozračju: u stotinama godina staru, seoski vijugavu polovicu, objijeljenu i s plavim ili zelenim prozorskim kopcima, i drugu jezivo svrhovitu, sam lim i silikon, praktičnu i perivu, onakvu kakvi su ljudi u ono doba obnove htjeli biti i iznutra.

Tako je dvadeset godina poslije u kratak posjet došao druželjubivi najstariji grofičin sin o kojemu bi se dalo pričati svašta osim da je sentimentaln. 'Ajmo jednu u zdravlje predaka! razgalamio se, dao otvoriti grobnicu i onda zabrtviti što se ondje zabrtviti moglo. Zatim je gospodin župnik sve to blagoslovio za vijeke vjekova i grobnica je ponovno zatvorena.

U ono su doba navodno još postojale Dunkelblumljanke koje su *Presvijetlomu* nakon obreda ljubile ruku, klecnuvši. S druge strane, Ferbenz je točno u isto doba objavio jutarnju zdravicu u kavani *Posauner*, no tome pokušaju raskola nije bio suden uspjeh: kad bi ih grof i župnik pozvali, većina je znala što je red, iako su se inače uglavnom slagali s Ferbenzom. Grof je išao naprijed. Tako je rijetko bio tu. I tako je Ferbenz s najužim krugom sljedbenika sjedio kod *Posaunera* sve dok im se nosovi nisu zacrvenjeli od pića: iako je to izgledalo poput poraza, svatko od njih znao je da će svi zauvijek upamtiti tko je bio nazočan, a prije svega tko nije; a tko je od nazočnih imao debeli, naborani vrat – kod većine je to tako bilo – njemu se on od radosti već unaprijed crvenio jer će grofovima odlaskom odnosi moći u Dunkelblumu ubrzo doći natrag na mjesto.

Otkad su grofovi zapečatili grobnicu, a time i svoj izgon, u osnovi je vrijeme stalo. Godišnja doba i duljine suknji mijenjali su se doduše, a televizijski su programi postali šarenijima i brojnijima. Dunkelblumljani su uredno starjeli, no s obzirom na to da su marljivo pili, dugo vremena njihovo se starenje nije primjećivalo: očice su im blistale, obrazi su im bili ružičasti, sve dok ih prijateljska tekuća hrabrost i utjeha ne bi napala brzo i bespoštedno. Bila je profesionalni ubojica: onaj kojega bi odabrala počeo bi ujutro nakon buđenja tek malo kašljucati, pri doručku ispljunuo bi prvu od brojnih i sve učestalijih količina krvi i nakon najviše pola sata i dojmljivo-ga svinjca koji bi doduše ostao nasljednicima, ali ih praktično nikada ne bi opomenuo, cijela bi stvar završila. Bedak Fritz, koji se svakoj zadaći radovao poput djeteta, bio bi obaviješten, i istoga bi dana u radionici već mjerio lijepe hrastove daske da bi od njih izradio takozvanu drvenu pidžamu. Uz to bi

zviždukao neku *ragtime* melodiju.

Pijanci kojima se to još nije dogodilo zato takvu situaciju nisu ni smatrali vjerojatnom. Ferbenz je već desetljećima s braćom Heuraffl, Berneckom, Zakrpanim Schurlom i mladim Graunom sjedio ili u kavani *Posaumer* ili u secesijskoj kavani svojedobno tako elegantnoga hotela *Tüffer*, unakažena seljačkom keramikom i pletenom slamom, svojim bi drugovima u piću objašnjavao svijet i povijest i tako dugo spletkario protiv aktualnoga gradonačelnika, direktora banke ili turističke zajednice dok netko od njih ne bi ušao, platio dvije runde i sebi osigurao Ferbenzovu neograničenu potporu. Pritom je sam Ferbenz malo, ali vrlo spretno prikazivao kao da to nije tako. Iz svake životne situacije znao se izvući neokrznut.

Samo dvije ulice dalje od *Tüffera*, u Tempelgasse 4, Antal Grün neumorno je poput mrava pospremao trgovinu kućnim potrepštinama. Nije pio i iz iskustva je mnoge stvari smatrao mogućima, iako o tome nikada nije govorio. S tri tanašna čuperka kose počešljana s desne sljepoočnice poprijeko preko okrugle glave pa preko uha na suprotnoj strani i u plavoj radnoj kuti, raspakiravao je svježu robu i pakirao onu kojoj bi istekao rok trajanja, vukao je sanduke i kutije ovamo-onamo i pravio sendviče za tucet školaraca čiji su roditelji sebi mogli dopustiti takav luksuz, a to su činili i da bi se napravili važnima, susretljivo je starijim gospođama čitao sitna slova na papirnatim vrpcama što drže klupka vune (20 % *dralon*, 80 % *poliakril*, *ne, poštovana gospođo, čini se da je ovo potpuno bez pamuka*) te je posebno rado uvlačio novu rolu papira u registarsku blagajnu. Svaki bi se put čudio kad bi to opet uspjelo. Svaki put zabrinuto bi zamišljao kako mehanizam zastaje, a papir se gužva, na ulazi unutra nego ispada, upravo

ispljunut. Ta mu je predodžba ulijevala hladnu nelagodu. Kad bi se uživio u nju, morao bi za odvlačenje pozornosti otići temeljito oprati ruke. I tek onda kad zaista više ne bi bilo nikakva posla, kad bi rola papira bila debela i nova, sve police napunjene, a kameni pod pometen, tek bi tada zamišljeno okretao metalni stalak s novinama i razglednicama kakav je upravo ušao u modu, a on je dopustio da ga na njega nagovori sumnjivi trgovački putnik sa stranim naglaskom te je sad, nekako neobično, nudio čak i naknadno obojene povijesne fotografije dunkelblumskoga dvorca.

S druge strane, liječnik opće prakse, doktor Sterkowitz, nije bio nesklon piću, ali umjereno, i pio je zato jer se to tu tako radi. Negdje drugdje žvakao bi duhan ili grickao keksiće, skladno zajedništvo sa svijetom bilo mu je važnije nego što je to u Dunkelblumu uobičajeno. Sterkowitz je gotovo uvijek sjedio u automobilu, u ono doba razmetljivo narančastu japanskom modelu, i išao u kućne posjete. Ustrajao je u tome da mu kućni posjeti omogućuju veću fleksibilnost, jer one koji ionako nisu jako bolesni ili su pretežno samo hipohondri, može jednostavno izostaviti ako mu bude potrebno više vremena za one vezane uz postelju. Dežurstvo u ordinaciji, koje je bio prisiljen održavati tri prijepodneva u tjednu unatoč kućnim posjetima, zato je protjecalo još kaotičnije nego što bi to bilo s uobičajenim rasporedom. Djeca koju je valjalo cijepiti urlala su, starci su u vrućici padali i nekoliko je puta u posljednjemu trenutku koktelom širokoga spektra zaustavio obostranu upalu pluća, jer ni nakon više desetljeća nisu svi znali da doktor Sterkowitz načelno dolazi u kućne posjete, i to ne samo u najhitnijim slučajevima, ili su pak ljudi sami radije dolazili k njemu nego da vide razmetljivo vozilo kako se zaustavlja pred njihovim napola završenim bungalovima

ili zapuštenim seoskim imanjima. Sterkowitz se nije dao odgovoriti od svojega obrasca službe. Istina je bila ta da je jednostavno rado putovao. Možda je tako rado i vozio jer se posebno nerado zadržavao u zatvorenim prostorijama, tko zna. Kamo bi god došao, širom bi otvorio prozore. Morate disati, grdio bi ljude, bolesnicima je potreban svjež zrak, čovjek se brže zaguši nego što se smrzne. No ovdje kod nas kao da se svi najradije kuhaju u vlastitu smradu!

U međuvremenu je doktor Sterkowitz za nekoliko godina prebacio uobičajenu dob za mirovinu, no dosad to nije bio nikakav problem. Osjećao se fizički spremnim, vrijednosti u organizmu bile su mu uredne, a narančasta Honda isporučena mu je nova prije tek nekoliko godinica. Pa bi bilo šteta da se umirovio. Kamo da se time vozi ako ne svojim pacijentima? No polako je počeo čekati takozvanu jesen života i otpremninu koju mu je obećalo zdravstveno osiguranje. I ponekad bi se sjetio prethodnika i toga kako je ovaj čekao njega.

Zaustavljeno vrijeme: zato što ljudi, za razliku od životinja, uvijek imaju nekog posla, pa bile to i samo preinake stambenih prostora, stječu očito životno važan osjećaj da idu ukorak s vremenom. Tako su dakako mislili i Dunkelblumljani. U stvarnosti su ih zapravo napokon ostavili na miru, otkvačili ih i takve kakvi jesu izgurali na rub zanimanja. Njihova je lokalna sudbinska zvijer, koja kad bi se pokrenula nije donosila ništa do smrti i propasti, uništavajući desetljećima ne samo ljude nego i moral, već godinama spavala poput Trnoružice, tako da su je pomalo počeli zaboravljati. Djelovala je za uvijek umrtvljenom. I doista je bila prikovana čavlima, i to metalnima, a ne klinčićima iz lijepe stare pjesme. Ubilački je zmaj ležao nepomično u postelji od betona i bodljikave žice,

a svjetsko se kazalište događalo negdje drugdje. Posljednji put kad su osjetili smrtonosnoga zmaja bila je zapravo riječ samo o dugome uzdahu, o duboku, zabrinutom izdisaju kao u teškome snu.

Tako je to barem djelovalo gledajući unatrag, no taj jedan, zasad posljednji put, jedna je Dunkelblumljanka doživjela spektakularan slom. Nakon što je Agnes Kalmar početkom studenoga 1956. čula vijesti na radiju, vrišteći i plačući skupila je na brzinu pokrivač i malo namirnica te je s tim zavežljajem, bosih nogu, protrčala cijelim mjestom i onda u šumu, u smjeru Kalschinga. Mnogi su je vidjeli kako je projurila, no nitko nije izvukao odgovarajuće zaključke. Neki su pretpostavljali da se njezinu sinu Fritzju opet nešto dogodilo – pri takozvanoj završnoj bitki za Dunkelblum kao dijete dobio je hitac u glavu, pa ga otad smatraju bedakom – no taj je četrnaestogodišnjak tada već naukovao kod stolara, a majčin nestanak spomenuo je tek sljedećega dana. Još je dva dana potrajalo dok nisu pronašli Agnes. Izvukli su je iz šume pothlađenu, raščupanu, nalik vještici, usnica i zubi plavih od borovnica, a ona je vikala, branila se i dospjela u vrlo udaljenu kliniku gdje je ostala sve dok se nije ponovno uspostavio mir. U to se doba Fritz naučio brinuti o sebi, ne baš dobro doduše, ali su svi koji su ga poznavali zbog toga osjetili olakšanje. Upravo tada, bez majke i unatoč nemiru u mjestu, prvi se put očitovalo njegovo ljubazno biće, spremno pomoći. Nakon završetka posla pojavio bi se u staroj osnovnoj školi, privremeno pretvorenoj u smještaj za izbjeglice, i svake bi večeri pomagao doktoru Sterkowitzu i Antalu Grünu kao potrčko ili nosač ili bi pak izvodio sitne popravke. Ne dogovorivši se o tome, zapravo i ne postavši svjesnima svoje odluke, liječnik i trgovac kućnim potrebštinama preuzeli su cjelokupnu

organizaciju. Naprezali su se do ruba snaga. Fritz je gotovo uvijek bio ondje. Kasno noću donosio bi lonac juhe koji bi mu ugurali za njih dvojicu, donosio bi cigarete, i ljudima na madracima ulijevao gorku kavu iz termosice. To je tako išlo tjednima. No kad mu je u siječnju gazda stolar prvi put pokazao kako se izrađuje lijes, Fritz kao da ga uopće nije povezivao sa smrznutom mladom ženom koju je sam prošle noći pomagao izvući na nosilima.

Bilo je to, kao što je spomenuto, posljednji put što se zmijolika zvijer pomaknula, uzdahnuvši u snu, to čudovište s brojnim imenima, *batár*, međa, granica, koja su sva odveć nevina jer ni jedno od njih ne ukazuje na vatru i otrov, eksplozivnu mješavinu prošlih zločina, slutnji, strahova od budućnosti, histerije. Samo je jedno sigurno: ništa dobrog još nije došlo odande, s granice.

2.

Trideset dvije godine i nekoliko mjeseci nakon što je Fritz pomogao iznijeti mrtvu ženu iz snježnoga zapuha, jedan se muškarac poštanskim autobusom zaputio u Dunkelblum. Bio je vruć dan početkom kolovoza 1989. Želio je stići kao stranac, želio je da ga gledaju bez predrasuda. No Dunkelblum je dobar u tome da svakoga odmah opali po tjemenu tako da padne u stare tijekove, potrbuške u lokvu vlastitih blatnih predrasuda. I tako je zlobna slučajnost tome muškarcu podvalila regionalno izdanje dnevnih novina koje je listao s dosadom, a to je bila djelatnost koja je više

tražila od prstiju nego od glave. Vani su se protezala polja do obzora, pravilne poprečne crte u bojama, zeleno-zlatno-zeleno-zlatno-zeleno-plavo i sve tako do aleja jablanova na rubu slike, ravno kao strijela, estetika slikovnica. Krajolik postaje raznolikijim čim se prođe Kirschenstein. Tek na samome kraju pejzaž se uzdiže, barem s trbuha na koljena, i neposredno pred Dunkelblumom Zemljina se kora malo popunila, još u drevna vremena. U ono je doba stvorila nešto što Dunkelblumljani oholo nazivaju *brijegom*. Boje polja vani redovito se izmjenjuju, nebo je plavo bez ijedne mrljice, bez ikakve bjeline oblaka. Putniku se pripavalo.

Nacistički pozdrav na odmoru jest manjak koji opravdava snižavanje cijene, no otuđeni ručnik to nije.

Kako? Što? Oprostite, kako vi to? Uplašio se kao da je zamalo izbjegao pad u ponor – a pritom mu se samo teška glava htjela nakloniti prema naprijed, pa su je posljednji ostatci svijesti povukli natrag poput bijesna kočijaša.

Poštanski autobus skakutao je preko razmaka između ploča betonske ceste kakve su neko vrijeme bile tako omiljene u cestogradnji i nažalost ih se još nije uspjelo u cijelosti zamijeniti asfaltom, jednako kao ni azbestna vlakna, prisutna posvuda poput starih nacista.

U svakome slučaju, razmaci tih betonskih pragova u kombinaciji s poslovično polaganim kretanjem poštanskoga autobusa kod putnika su izazvali hipnotički takt kojega se nije uspijevalo riješiti: naci pozdrav nije dobar, naci pozdrav nije dobar, ta-ka, ta-ka, ta-ka, ta... tako nešto navodno nastane kad glavu ne držimo stalno pod nadzorom.

Što je to kvragu naci pozdrav na odmoru? Novine su mu kliznule s krila dok je tonuo u san. Oko njega su već počeli odmatati banane i peciva s parizerom iz čuvena masnog

papira. Barem još nitko nije ogulio tvrdo kuhano jaje i proširio njegov dijabolični miris.

Uzeo je novine i listao ih. Nacistički pozdrav jamačno nije sebi umislio, on mora biti negdje ovdje. No sad se od njega skrivao, vjerojatno zato da bi ga naveo da posumnja u vlastiti razum. Pritom je već dugo znao: sumnja u vlastiti razum suvišan je trud. Kako sumnja tako i čvrsta vjera u njega. Njegova je deviza da se ne napreže previše u odnosu prema razumu. Jednostavno ga treba zanemariti, to je prirodan pristup.

Ali gdje je on, taj nacistički pozdrav? Nije u politici koja se sastoji od jedva jedne i pol dvostruke stranice, nije u lokalnim vijestima – vatrogasna zabava u Kalschingu, u Ehrenfeldu izgorio štagalj... neobična veza koju novine nisu niti namjerno tako postavile niti je komentiraju. Dobrovoljno vatrogasno društvo vjerojatno je odveć slavilo, ali *veselja mora biti*, a mladi ljudi *koji svakodnevno stavljaju život na kocku*, kako legenda ispod slike *pretelih momaka* s neupitnim alkoholičarskim nosovima podrugljivo kaže, oni su u svojem *zasluženom veselju*, kako to stoji u članku o zabavi, noću eto žrtvovali štagalj, živjele lijepe formulacije i jebeš štagalj, neka gori, kome je još potreban, nama sigurno nije. I već je slijedio sport, gotovo više od politike, između reklama i malih oglasa, Dragica nudi *nadahnutu masažu*, kao da ne zna da pritom nešto želi van iz tijela i ništa unutra u duh, Ilonka nudi *profinjeni* eskort, misli li time na sebe ili na klijente kakvima teži? Obiteljsko gospodarstvo Unterreinu u nedjelju počinje s prodajom proizvoda na imanju, u Sternsingergasse je sajam za djecu. Osim toga: Heueraffel, Graun i Malnitz nude vino, sve je kao i uvijek. Ali evo ga, u rubrici *Iz svijeta*: nacistički pozdrav na odmoru jest razlog za reklamaciju; podnaslov:

uklanjanje ručnika s ležaljke nije. Turist nije bio zadovoljan uslugom, izgurao je doduše hrabro odmor do kraja, konzumirao sunce i švedski stol, vjerojatno već prosvjedujući u sebi i oblikujući pritužbu. Unutarnji je prosvjed poput otuđenja od vlastite zemlje, poslije je sve to teško dokazati. No ipak je od svojega čestita novca htio dio natrag, jer niko niš ne poklanja, je l' tak, a koji je adut jači od političke osjetljivosti? Sudci nisu prihvatili pritužbu da su mu uklonili ručnik koji je raširio u ranu zoru i nisu mu priznali *rezervaciju* ležaljke u prvome redu uspjelu malograđanskim ranim ustajanjem. Sudci su takoreći ostali mrtvi-hladni prema ležanju na suncu. Baš naprotiv: s obzirom na to da je naveo kako je tek nakon tridesetominutne rasprave dobio ručnik natrag, to je sudcima stvorilo prigodu da mu odgovore rečenicom koja je kod čitatelja novina izazvala zdrav smijeh, neku vrstu zvonka oduševljenja u poštanskome autobusu: *Vidi li tužitelj manjak u tome što je uklanjanje ručnika dovelo do tridesetominutne rasprave, valja uzeti u obzir da su za raspravu potrebne najmanje dvije osobe.*

Glave onih koji su jeli banane i šuškali masnim papirom naglo su se okrenule prema smijaču i opet od njega. Nije ga okrznuo ni jedan pogled. Pomak glave bio je zamišljen kao kritika. Nikoga od tih starih gmazova nije zanimalo zašto se smije. A još su manje bili spremni smijati se s njim. Za to nemaju vremena. Odnosno ne za njega. Pomak glave trebao je značiti da je njegovo smijanje primijećeno i nije odobreno. Što kod gmazova znači gotovo istu stvar: čim nešto primijete, to ne odobravaju. No s time su bez daljnjega mogli početi prije, recimo prije pedeset godina...

Nije dakle imao sreće, taj naš tužitelj. Ali, nacistički pozdrav! S tim je uspio. Klupski animatori kabaretski su

izveli tipične nacionalne pozdrave. Kad je Njemačka došla na red, izveli su oštar marševski korak, podignuli ruke u zrak i zaurrali: *Heil!* Tu se njemački gost koji plaća uslugu ne osjeća poštovanim i dobrodošlim, što je sud gledao jednako tako. Pa je tužitelju odobrio odštetu u visini koja ipak pokriva dva do tri dobra ručka u solidnoj gostionici na ovome području, udvoje, razumije se, za sebe i također oštećenu suprugu. Ta odšteta ne predstavlja osjetno smanjenje cijene, ali je ipak priznanje da su mu osjećaji povrijeđeni.

Da posjetitelj samo nije čitao dalje! Da je mala vijest samo time završila! Zabavljen i umiren dokotrljao bi se do cilja, malo oznojen zbog sjedala od umjetne kože, budala ima svugdje, na-ci-poz-drav-nije-do-bar, možda bi još bio i zaspao, poklonio bi suosjećanje jedačima banana, a smiješak šuštačima masnim papirom. Novi dan počeo je bezazleno i mirno, ali baš takvi, budimo iskreni, dani nisu nikada, baš nijedan, pa onda nemojmo dopustiti da nas se u to uvjerava. Posljednje rečenice vijesti odskakale su od suhoga agencijskog diskursa, novinar ih je dodao sam. Posljednje rečenice ne samo da su iznenada podigle veo s tužiteljeve anonimnosti, nego su poznavatelju lokalnih prilika isporučile i naplavinu podteksta, poput blatne lavine. *U ekskluzivnome razgovoru s našim listom, dr. Alois F. izrazio je zadovoljstvo objavljenom presudom. Visina povrata nikada mu nije bila važna, rekao je, nego to da se zaustave neukusne šale egipatskih animatora prema budućim gostima. Inače dr. F. nakon ovoga iskustva u budućnosti kani odustati od skupih dalekih putovanja jer mu je zavičaj dovoljno lijep.*

Putnik je zgužvao ugao novina u šaci i ljutito se ogledao oko sebe. Vratilo mu se saznanje o tome gdje je. I na putu kamo. Kao u znak potvrde, ostali su žvakali, piljili u prazno

i šuškali. Odjednom su ga zaboljele kosti. Nije putovao za vlastito zadovoljstvo, nego je sjedio u turobnim znojnim isparenjima poštanskoga autobusa i vozio se u smjeru koji izbjegava već desetljećima. Sljedeća postaja bit će Kirschenstein, a onda Tellian, Ehrenfeld i naposljetku Zwick koji već pripada Dunkelblumu. A tužitelj u ovome slučaju nije bio pravnik amater, zbog šećerne bolesti vrlo nervozni umirovljenik iz Landshuta ili Amstetтена – i kod takvoga bi bilo zanimljivo znati što mu smeta kod nacističkoga pozdrava! – nije bio ni miroljubivi otac obitelji, šezdesetosmaš koji je u cijelosti preradio prošlost – takav bi bolno kimao i mrmljao „pravo nam budi” – ne, to je bio zloglasni doktor F. iz Dunkelbluma. Nesumnjivo je to bio on, uopće mu ime nije trebalo stidljivo kratiti. Vjerojatno je na to još i ponosan, na simboličnu pobjedu na dalekome *Minhenskom nadležnom sudu*. I njemu dakako nije smetao nacistički pozdrav po sebi, nego okolnost što su ga izveli *egipatski animatori*, što je u svijetu Aloisa F. sinonim barem za *pedere i prevarante*. Novinar lokalnih novina bio je jamačno toga svjestan, svi su to ovdje znali, sve do nedaleke granice. Doktor F. bio je poznat. S druge strane, neupućeni čitatelj iz glavnoga grada ili neke druge pokrajine ne bi primijetio ništa. Neupućeni bi bili dirnuti kad čuju da je F., u to se možemo kladiti bez zadržke, gotovo četiri stotine šilinga odštete proslijedio nekoj mladoj udovici kojoj je upravo umro suprug ili nekom bogalju u kolicima čijemu *pomagalu* treba skup popravak. Naime, *doktor Alois* poznat je daleko izvan Dunkelbluma i po svojem dobrotvornom radu.

Glavni trg, krajnja postaja, bio je prazan, bez ljudi. Sunce je stajalo točno iznad Kugina stupa. Već dvjesto godina polugola prosjakinja od vapnenca došljacima optužujući pruža

pehar. I bez prenaplašena Sunčeva svjetla vjerujemo joj da skapava od žeđi. Dvojica svetaca uz nju, Rok i Sebastijan, kojima su vjetar i ostali vremenski uvjeti ostrugali osjetljive nosove tako da izgledaju poput uvrijeđenih sfingi, već dvjesto godina ne daju joj ništa za piće. Još dugo nakon što se autobus okrenuo i otišao natrag u življi, normalniji svijet ili u neko tajanstveno spremište gdje će skupljati snagu da se ikada vrati ovamo, posjetitelj je stajao na suncu skupljajući snagu da se ikamo pokrene, a pod nogama mu je bila nevelika kožnata torba. Ostali putnici nestali su brzo i nečujno, poput miševa u rupe. Sve je mirno pregledavao da bi se uvjerio kako je ponovno tu: toranj, jedino što je preostalo od nekadašnje raskoši dvorca, uzvraćao je pogled neraspoloženo stisnutim prorezima prozora. Ondje otraga započinje Azija, rado bi govorili Dunkelblumljani, patetično se stresavši od jeze u smjeru granice, mi smo posljednja točka. Gubitak dvorca rezultirao je time da u gotovo svakoj kući visi neka njegova slika, uokvirena i na istaknutu mjestu. I još su se uvijek prodavale razglednice. To je znao, jer nedavno je dobio jednu od njih – naknadno obojenu! Sad im nedostaje. U ono doba kad su ga srušili riječ turizam još nisu znali ni napisati, govorilo se cimer fraj i te su sobe bile neka vrsta milostinje. Nije postojao ni pojam povijesne jezgre. Jezgra je bila kao neka koštica koju se ispljune.

Neposredno nakon rata tornju dvorca dodan je zidić u starome, obijeljenom stilu, kao da je on groteskno uvećan ukrasni element u sklopu ograde parka ili groblja. I tako otad ondje stoji, div sa sićušnim, okljaštrenim krilcima koja tek nedostatno drže podalje susjedne svrhovite novogradnje.

Ravno nasuprot nalazi se hotel *Tüffer*. Već dugo nije u posjedu obitelji osnivača, nego su ga preuzeli Reschenini, ipak

dovoljno uviđavni da svojemu trofeju ne ostave samo ime, nego i elegantni ružičasti natpis iz dvadesetih godina. Sve u svemu promijenili su malo toga. Maglovita slutnja da ukus prethodnih vlasnika bolje odgovara očekivanjima gostiju izdaleka u ovome je slučaju stvorila sretnu konzervatorsku vezu s neizbježnom seljačkom škrtošću. Posjetitelj je otvorio vrata i oprezno udahnuo. Miris prostorija – pačuli, kolonjska voda, sredstvo za voštenje poda i svijeće – na nekoliko čeznutljivih sekundi odveo ga je u prošlost, ponovno je bio mlad, jedva osamnaestogodišnjak, a dame svih godišta smiješile su mu se. Bio je to miris ludila otprije, miris boljega vremena što ide kraju, elegantan, lebdeći. Ta harmonična zgrada s tamnim drvenim oblogama, mjedenim svjetiljkama i zelenim staklenim sjenilima više nije odgovarala ovom vremenu, a posebno ne društvu. Ako je za to bio potreban dokaz, onda je on u obliku kćeri vlasnika Zenzi, odjevene u jeftinu dindricu, stajao iza *art deco* recepcije i tupavo piljio u gosta.

Sobu, rekao je, za nekoliko dana ili dulje.

Pružila mu je dva ključa: nespretni privjesak čija je zadaća u svim hotelima svijeta podsjetiti goste da tuđe vlasništvo nikada ne iznose van, nego da ga već zbog težine uvijek ostavljaju na recepciji, smisleno je imao oblik golema starinskog ključa od ulaznih vrata. Takvim čudovištem prije se vjerojatno otvarala kapija dvorca.

Je li soba lijepa? upitao je.

Okljevala je, odložila prvi ključ i dala mu drugi: Najlepša šta vam morem dat.

Dobro ću sve pregledati, kazao je putnik, gotovo dirnut glagolom „morem”, zatim joj je namignuo, jer bilo mu je nje žao i jer će je poslije možda još trebati. Očito nije čula da je i on iz okolice.

3.

Kako se poslije ispostavilo, neobični je gost u Dunkelblum stigao u otprilike isto vrijeme kao i Lowetz, čijega se imena nitko nije mogao sjetiti, jer činilo se da ga ne koristi ni sam. Htio je iskoristiti ljeto da bi sebi razjasnio što bi se trebalo dogoditi s kućom njegovih roditelja. Majka mu je umrla nekoliko tjedana prije toga. Nije bila ni bolesna ni posebno stara, a ipak, kako je to uz određeni napor nekako procijedio njezin neutješni susjed Fritz u obliku nehotične dosjetke – zbog ozljede u ranome djetinjstvu teško ga se razumjelo, no obitelj Lowetz naviknula se na njegovo grleno mucanje – svejedno se ujutro probudila i umrla.

Lowetz nije bio rođen u Dunkelblumu, ali njegov otac jest. Majka mu je bila od prijeko, no to je tijekom desetljeća spretno gurnula u zaborav. Imala je jezičnoga dara, a prije svega bila je sjajna u oponašanju. Da je na granici teško – tu je ariju pjevala zajedno s Dunkelblumljankama svojega naraštaja kristalno čistim dramskim sopranom. Naučite povijest, mlada gospođo, jednom se na nju obrecnuo sin, no u takvim rijetkim trenutcima neslaganja između njih (ili prije između nje i njegova oca) nešto bi joj prešlo preko lica... kao da sitna ručica brižno navlači zavjesu, pa bi onda gledala u udaljenu nutrinu.

Lowetz se maknuo čim je to mogao. Nakanio je nikada se više ne vratiti. Naučio je govoriti poput stanovnika glavnoga grada, recimo nije više govorio *skupaj* nego *skup*. *Ajmo to skup*. I onda *da vidimo to skup*. Izbjegavati *skupaj*, to je gotovo bilo dovoljno kao krinka. Bilo mu je dosta galame neznalica o tome da je tu raj, svih tih glatko obrijanih posjetitelja iz

glavnoga grada i njihovih djevojaka uskih bokova koji su Dunkelblum i okolicu gledali kao savršenu provinciju jer je lako dohvatna i od koje su očekivali da će po naređenju ostati provincijalnom – za iznimno nevjerojatan slučaj da im jednom zatreba mjesto kamo će se povući. Mir, prostranstvo, širina, praznina u glavi i netaknuta savjest – tako je lakše biti skupa. Sesti se skup. Pa i skupaj.

Dunkelblumljani su pak oduvijek težili biti središte u svojem mjerilu, što znači uzdignuti se barem iznad okolnih sela. I to im je i uspjelo, ali ne zahvaljujući njima, nego srednjovjekovnoj odluci u međuvremenu iseljene grofovske obitelji. Raskrižje trgovačkih putova, pogled naokolo s ploče izdignute u brežuljak – Bog zna što je bilo razlogom polaganja kamena temeljca. Jedan je grof započeo graditi prvi dio dvorca, on je postupno rastao i pupčanom vrpcom hranio selo. Pritom je jednako tako mogao pogoditi i u Zwick ili Kalsching, no ta je predodžba Dunkelblumljanima bila posve apsurdna, tako bi joj se smijali da bi im se vidjele ružičaste resice u grlu. S tim opažanjem njihova jadnog smisla za mogućnost Lowetz je zapravo već mogao saznati ono najvažnije o njima.

Dunkelblumljani su lišeni dvojbi živjeli dalje u stanju slučajna povoljnijeg položaja. Sudbina njihova dvorca i grofa nije ih natjerala da se zamisle ni trunke, pravili su se kao da je to od njih posve odvojeno – što su oni tu uopće mogli?

Uvijek je bilo toliko posla, tko bi još o tome vodio računa.

Nakon rata jednostavno su nastavili dalje, kao i svi, ili barem kao većina. Kao svi kojima nije onemogućeno da nastave, primjerice zato jer su već mrtvi.

Jednoga dana Dunkelblumljani su osjetili želju za prvom asfaltiranom ulicom i dobili su je. Ubrzo su čeznuli za

supermarketom, pa za još jednim zbog tržišne utakmice, i naposljetku za DM-om. A otkad su imali i trgovinu građevinskoga materijala i potrepština, njezina su staklena automatska vrata bila otvorena za sve povrede dobra ukusa, nedjeljom čak do pet poslijepodne. U posljednjih stotinu godina željezničku postaju rušili su i gradili triput, svaki put sve gore. Sada je imala staklenu opeku, aluminijske prozore i boju bljuvotine u sumraku. No tek što su je završili, povučena je iz prometa – rado zlorabljena floskula iznimno je u ovome slučaju točna. Prometa je bilo premalo, nitko više nije putovao vlakom otkad je svaki sitni štakor i nevažni građanin sebi mogao priuštiti osobni automobil. Pritom je pogrešno reći *mogao* priuštiti: jednostavno bi si ga priuštio. U tu se svrhu štedjelo na drugome kraju, a gdje, to je svatko trebao znati sam. Siromašni i nešto bogatiji stanovnici Dunkelbluma imali su jednu stvar zajedničku: svatko od njih imao je oveći, skupi automobil. Jedino je Lowetzova majka do samoga kraja vozila staru Corsu boje špinata, što se moglo gledati kao uljudan prosvjed. Nedugo prije smrti poklonila ju je jednoj mladoj djevojci koja joj je bila draga i koja joj je, kako je to pripovijedala sinu na telefon, povremeno pomagala.

Kuća Lowetzovih bila je na kraju slijepe ulice, u starome dijelu Dunkelbluma. Ovdje je bez složene scenografije bilo moguće snimati filmove o davno prošlim vremenima. Ovdje se moglo pustiti statiste da žure ulicama odjeveni u židovske trgovce, s košarama i pozamenterijom, tkaninama, vrpčama i dugmadi, a pamtljivi, nužno brkati glumac u ulozi brusača Edija nosio bi naprtnjaču punu brusnih kamena. Pripadao je nomadima, Romima Lovarima, te bi u proljeće i jesen putovao zemljom i brusio noževe i škare. To je radio tako

dobro da su mnogi u ono doba bili uvjereni da ima čarobne moći. Gnjevni i ljubomorni otac sadašnjega Heuraffla jednoga je dana supruzi zabranio da noževe i škare daje Ediju. Najavio je da će ih brusiti sam. No to mu baš nije dobro uspijevalo, iako se o tome raspitivao na cijelome području, do kod onih prijeko, svuda gdje bi netko radio nešto s metalom i oštricama. Jednostavno nije uspijevaao tako naoštriti noževe, a oni bi i brže otupjeli. To je povećavalo njegov bijes prema Ediju koji se međutim nije pojavljivao uobičajenih pola godine. Gospođa Heuraffl, u ono doba još jedra, čvrsto građena plavuša, za klanje je morala posuđivati noževe od susjeda. Gradić je napeto čekao bruslačev dolazak. Zavjese su se pomicala. Ljudi su imali neki predosjećaj. Kad je Edi napokon stigao, nitko ga nije upozorio. Čekali su iza odškrnutih prozora. Edi je bez pozdrava bio uvučen u dvorište Heurafflovih i pretučen. Kad ga je stari Heuraffl napokon pustio, izderao mu se u okrvavljeno lice s pitanjem zašto noževi ostaju oštrima pola godine, zapravo točno do Edijeva ponovna dolaska. Zašto čarobnjak poput njega noževe ne može naoštriti ili dulje ili možda čak kraće, jer tada bi mogao češće dolaziti i još više zaraditi, ti bijedniče, nisu tvoje cijene baš niske! Edi, slomljena nosa i bez dva zuba, podignuo se s tla ne pogledavši svojega mučitelja i u svojem je neobičnom dijalektu promrmljao da dulje jednostavno ne drže.

Ne mogu držati dulje, to jednostavno ne ide.

To je stalno ponavljao, čak i onda kad se odvuкао da bi obišao ostale mušterije. Mnogi su navodno tada čuli to obrazloženje: ne drže dulje, to jednostavno ne ide. I dakako, oni praznovjerni sjetili su se te rečenice kad je stari Heuraffl, kojemu je u to doba bilo oko četrdeset, nekoliko tjedana poslije u gornjem vinogradu pao mrtav s ljestava. Dovedi

su doktora Bernsteina, Sterkowitzeva prethodnika. Kod nekih srce ne izdrži dulje, kazao je doktor Bernstein koji kao da nije znao za situaciju s brusaćem noževa, tu se ništa ne može i nažalost ne može se predvidjeti. No Cigani vide budućnost, mrmrljali su oni praznovjerni, čitaju iz dlana i znaju što će izdržati, a što neće. To nisu govorili doktoru Bernsteinu, nego jedan drugomu. No čak i ako su tadašnji drugi Heuraffli, braća od staroga, divlji stričevi sadašnjega Heuraffla, razmislili o njegovoj osveti Ediju, to se izgubilo u metežu nakon Hitlerova dolaska. Tada su svi imali drugoga posla, puno posla i svakakvih zadaća i morali su svašta promijeniti. Htjeli su primjerice bezuvjetno što je moguće prije podignuti bijele zastave, bojeći se da bi ih Kirschenstein u tome mogao preteći. Tako baš i nije sigurno da je Edi još jednom došao u Dunkelblum. Niti tko je onda brusio škare.

Tako je to barem izgledalo u lijepome, ugodnom dijelu Dunkelbluma: neravna kaldrma koju je Lowetzova majka prije, dok još nije tako dobro vladala jezikom, nazivala *kamenom šahovnicom*. Ulice su vijugale, jedva malo šire od kola. Niske, razvučene kućice, zgurene poput uplašene školske djece, izvana obijeljene. Obojeni prozorski okviri i odgovarajući kapci, uglavnom plavi ili zeleni, no postojala je otmjenija inačica, senfastožuta, uokvirena u teško opisivu crvenu. Nije to bila prava tamnocrvena, išla je doduše u smjeru rubinski crvene, no tek prije cilja skrenula bi u drugome smjeru, a ipak ne bi postala toskanski crvenom, i dakako ne vatrogasno crvenom. Bila je to jednostavno dunkelblumski crvena, posebno istaknuta u kombinaciji sa žutom i mogla se naći na boljim, malo većim starim kućama. Posvuda je bilo cvijeća, pelargonija, nezaboravka i loze koja se penjala uza zidove te lonaca punih začinskoga bilja koje bi stajalo na tlu pri

ulazima u kuće. Stari dio Dunkelbluma bio je svijet za sebe, nepregledan, nalik labirintu, ljeti ugodan i svjež. Moglo ga se doživjeti kao nelagodna, kao snoviti lijepi labirint sposoban progutati čovjeka, ali i kao skrovište u kojemu se ne može pronaći nikoga tko nije odavde. Te su dvije mogućnosti bile uparene poput karata što ih dijeli slučaj.

Kad je Lowetz skrenuo za ugao i podignuo pogled, a roditeljska kuća stajala mu je sučelice poput prikaze, zastao je i pogledao je kao da je prvi put vidi. Susjed Fritz redovito je zalijevao vrt i sandučice s cvijećem na prozorima. Sve drugo raslo je kako je htjelo i izgledalo gotovo začarano. Jabuka je otežale grane objesila nad oronulu drvenu ogradu kao da uljudno moli pomoć. U kući je bilo pomalo prašno, bila je to mjestimična, ukrasna prašina koja se nakon majčine smrti jednostavno spustila iz zraka, poput mjerača vremena. Tek sad kad je više nema, Lowetz je uvidio da mu je majka imala neobičan ukus, zapravo se to može reći za oboje roditelja. Nisu slijedili nikakvu modu, nego samo vlastite zamisli. Imali su vrlo malo staroga namještaja, ali su ga voljeli od srca, a djelomice su ga dobili na poklon kad su susjedi modernizirali kuće. Na hladnjaku je visjela crno-bijela fotografija Lowetza kao djeteta, otprilike osmogodišnjaka, pored nje razglednica dvorca kakva se u novije vrijeme ponovno mogla kupiti. Već nekoliko godina ipak postoji i malena suđerica. Majka mu nije vjerovala da je mala perilica skuplja od velike. Ustrajala je na maloj perilici, za malenu kuhinju u malenoj kući. U malenu životu?

Zelena boja prozora stvorila je raspoloženje poput podvodnoga, kao na dnu ne odveć duboka mora. Lowetz se na vlastito iznenađenje osjećao kao kod kuće. Naokolo se nalazio

Dunkelblum i to se nije moglo poreći – na putu ovamo naišao je na Zakrpanoga Schurla s licem unakaženim ožiljcima i vidio ga kako mukotrpno otvara vrata *Tüffera*. Mogao je zamisliti ostatak društva crvenih nosova, kako prepričavaju glupe viceve. No ova je kuća otok. Sjeo je spustivši ruke. Nešto je kod njih bilo drukčije, no nije mogao točno reći što. Njegovi su roditelji sudjelovali u svemu, u odlasku u crkvu nedjeljom, fašničkoj povorci, streljačkome natjecanju. Lowetzov otac nije bio u udruzi veterana, pa nije dolazio ni na kasnojutarnja nedjeljna okupljanja gdje su prevladavali *ratni drugovi*. No u njima nisu sudjelovali ni mnogi drugi, nego samo oni glasni i kukavice. Što zaista nije u svakome slučaju bila ista stvar. Je li to njegovu ocu bilo teško ili lako? Da ne sudjeluje? Prvi se put to zapitao. Od starih obitelji, čija su se imena na groblju pojavljivala mnogo češće od drugih, sjetio se Malnitzovih. Na Tonija Malnitza i njegova oca, staroga Malnitza, svi su bili ljuti, a on nije znao zašto. To je oduvijek bilo tako. Njegov je otac pak bio neutralan, tako mu se barem činilo. No što on zna. Nestao je čim mu se pružila prigoda. Da se u toj zabiti barem moglo učiti jezike, ljutio bi se ponekad prije, bio bi mogao otići i dalje od glavnoga grada! Možeš sve što hoćeš, rekla mu je majka, ono što zbilja želiš ne odgađaj za poslije. Nikada nije došao na ideju da nauči majčin jezik.

Sada mu se činilo kao da je već svu snagu potrošio na to da izbjegava gradić. Za više od toga nije bio ni sposoban. Jednostavno je pobjegao, ali nigdje se nije skrasio. I zato se vratio, Dunkelblum je trebao samo malo povući uzicu. Sjedio je u gotovo praznoj dnevnoj sobi, na stolici od kuhane bukovine još od bake i djeda s majčine strane, koje uopće nije poznavao. To je s drugim bakom i djedom, ovima iz Dunkelbluma, izazvalo cirkus za koji je čuo čak još kao dijete.